

Bokrecension

Osynligt och självklart? En antologi med exempel på ledarskap i undervisning och lärande i högre utbildning red Elin Bommenel och Malin Irhammar, Lund, Media-Tryck Lund, 2008, ISBN 978-91-977974-0-5

Recension av ”Osynligt och självklart? En antologi med exempel på ledarskap i undervisning och lärande i högre utbildning”

Nyckelord: Ledarskap

Att vara lärare innebär att leda andras lärande. Boken *Osynligt och självklart? En antologi med exempel på ledarskap i undervisning och lärande i högre utbildning* är tänkt att synliggöra denna ledarroll och ge stöd för reflektion över den. Ett uttalat mål är att ”universitetslärarna ska se och bära ledarrollen därför att om vi lärare ifrånsäger oss den rollen ifrånsäger vi oss också ansvaret och överlåter det då i praktiken på studenterna.”

Ledarskap inom högre utbildning kan också innebära att skapa goda institutionella strukturer för lärande, att akademiska ledare leder sina kollegor, att lärare leder varandra i samverkan, att studenter leder andra studenter och att studenter leder sig själva. Antologins exempel sträcker sig över hela detta spännande fält, även om fokus ligger på lärarnas ledarroll i relation till studenterna.

I inledningen skriver redaktörerna Elin Bommenel och Malin Irhammar om bakgrunden till boken och om sina teser och definitioner. De ger också en bred översikt över teorier om ledarskap. Här finns mycket intressant gjort och jag skulle gärna ha läst ännu mer djupgående om några av teorierna. Rikliga litteraturhänvisningar möjliggör dock ytterligare fördjupning.

Boken är sedan uppdelad i kapitel med olika teman, var och en med en inramande text av redaktörerna som knyter teser, definitioner och teorier från inledningen till de exempel som ges från de skrivande eller intervjuade lärarna och studenterna.

För att utbildning ska kunna vara flexibel och frigöra studenterna krävs god organisation. Charlotta Johnsson ger en inblick i hur man på Institutionen för reglerteknik sedan sextioalet har tagit ett gemensamt ansvar för doktorandernas utbildning, och hur struktur och institutionskultur har bidragit till framgång. Från Teaterhögskolan i Malmö berättar Birgitta Vallgård hur det går att stödja utvecklingen av den för skådespelare viktiga kopplingen mellan intellekt och det fysiska, sinnliga uttrycket. Även i denna höggradigt kreativa skola måste man syssla med det som kan förklaras. Exemplet beskriver hur man tillsammans söker en objektiv grund för arbetet.

Som lärare är vi förebilder och vi har ett ansvar för de normer som utvecklas. Detta tydliggörs av Jesper Falkheimer i en text från Institutionen för kommunikationsstudier, där den kommunikativa delen av normbildningen (till skillnad från den mer enkelriktade informationen om regler) betonas. Här är det ”inte nödvändigtvis vad man säger, utan vad man gör och vem man är, som har betydelse”. Vidare betonar han institutionsledningens ansvar för att reflektionsprocessen hålls levande. Från Etnologiska institutionen får vi genom en intervju med Magnus Wikdahl inblickar i hur lagarbete mellan grupper av lärare och studenter under fältarbete ger insikter i forskningens oförutsägbarhet och förbereder studenterna för arbetslivet.

Ledarskap och lärarskap handlar mycket om att skapa funktionella relationer mellan dem som ska ledas, i bästa fall så att de kan leda sig själva och varandra vidare. Arne Kristansen har hämtat värdefull inspiration för ledarskap och lärarskap på socionomutbildningen från sitt arbete på behandlingskollektiv för ungdomar. Det är mycket som förenar motivationsarbetet för alla som vill utvecklas och gå vidare. Även studenter behöver veta ungefär var resan ska sluta, de behöver få inflytande och deras skepsis måste tas på allvar. Från språkverkstaden får vi fina exempel på hur studenter som har kört fast i sina grupparbeten får stöd att gå vidare, genom att synliggöra allas tankar i skrift, låta alla pröva alla roller, ta vara på allas kompetenser och se det gemensamma ansvaret. Gudrun Edgren på läkarutbildningen berättar i en intervju om hur lärare och studenter förbereds för PBL-arbete. Hon betonar, liksom flera andra, att bland det viktigaste för ett framgångsrikt grupparbete är att inventera kunskapsluckorna och bjuda varandra på ”den kraft som finns i okunskapen”.

Studenternas eget ledarskap kan både utnyttjas och utvecklas i utbildningen. Vi får exempel från Carole Gillis (området för Humaniora och Teologi), Leif Bryngfors (Lunds tekniska högskola) och Pavla Kruzela (Campus Helsingborg) på hur äldre studenter stödjer yngre studenters lärande via Supplemental Instruction (SI). En mindre hierarkisk struktur kan leda till en större öppenhet och ett mer gemensamt ansvarstagande. För de äldre studenterna blir det en viktig träning i ledarskap och en framtida konkurrensfördel. För att detta ska fungera krävs en genomtänkt rollfördelning samt att SI-ledarna får utbildning som leder till både självkänedom och insikt i rollen. Anna Karlsson ger oss en students bild av en ledarskapsutbildning som är gemensam för Ekonomihögskolan och Lunds tekniska högskola. Även hon betonar självkänedom som en central ledaregenskap, och återkoppling och reflektion som viktiga vägar dit. Hon beskriver målade effekter av utbildningen som att hon inte bara kan mer utan att hon också ”är mer nu”.

Goda ledare och lärare får andra att växa och kan uppskatta när studenter går om dem. Xavier Groussot beskriver hur juridikstudenter sporras av en internationell tävling och hur de coachas av lärare och varandra till briljanta resultat. Naoko Tojo och Thomas Lindhqvist vid Internationella miljöinstitutet fick inspiration av en student att använda sig mer av studenternas kapacitet och låter numera studenterna undervisa varandra. Susanne Pelger motiverar studenter på den naturvetenskapliga grundutbildningen att utveckla sitt populärvetenskapligt skrivande. Bo-Anders Jönsson ger blivande sjukhusfysiker möjlighet att ta ansvar för sitt lärande genom användande av portfolios, där de får reflektera över vad de själva har åstadkommit. Men reflektionen kan inte ske i ett tomrum; återkoppling är absolut nödvändig.

Boken avrundas med ett kapitel om hur man kan lära sig av sina framgångar, genom att synliggöra dem och reflektera över dem. Här ges också stöd att fortsätta diskussion om och reflektion över lärarskap och ledarskap.

Det är alltid spännande att läsa om andras tankar, konkreta idéer och framgångsrika försök. För att vi ska utvecklas som lärare behöver vi texter som dessa att inspireras av och reflektera över. Ur dessa många skiftande och rika berättelser tror jag att de flesta kan hitta några som känns relevanta.

De många olika rösterna och det breda anslaget gör samtidigt boken lite osammanhängande och spretig. Stilarna är personliga, och därmed skiftande. Författarna vet naturligt nog inte vad alla andra har skrivit, vilket gör att kopplingar mellan olika berättelser ofta saknas. Vissa saker upprepas, visserligen ur lite skilda synvinklar, men utan de jämförelser som hade kunnat lyfta fram de olika perspektiven. Här skulle man ha kunnat tänka sig ett mer intensivt arbete från

redaktörerna i att samordna texterna och författarna. Men då hade å andra sidan berättelserna mist lite av den personliga tonen, vilket också skulle ha varit en förlust.

Detta gör i mitt tycke boken mest njutbar i portioner och utifrån det som just nu intresserar en. Den är en rik källa ur vilken det går att hämta idéer om man vill göra något liknande eller få inspiration långt från den egna vardagen.

De många olika perspektiven på ledarskapet i undervisning och lärande visar hur integrerat ledarskap och lärarskap är, eller i bästa fall kan vara. Redaktörernas definition av ledarskapet i undervisningen är också bred: "Ledarskapet innebär att läraren i samarbete med ett lärarlag, i en ömsesidig relation med studenterna, tar ansvar för strukturer och organisation, för att koppla arbetet till lärandemålen och för att hjälpa individer att samverka på ett sätt, som motiverar både studenter och lärare, och som engagerar studenternas ansvarstagande." Och de exempel som ges visar en ännu vidare bild. Däremot ryms nästan inget av pedagogiska ledares kollegiala ledarskap, något som jag personligen gärna hade läst mer om.

Bokens bredd är en styrka. Det är svårt att inte se ledarskapet som en viktig del av lärarrollen, eller att inte se ledarskapskompetens som ett viktigt mål för studenternas lärande, efter denna exposé. Samtidigt gör detta att boken inte får ett starkt fokus på ledarskap. I alla exempel finns ledarskapet med, men det är inte alltid i förgrunden, utan väl integrerat i en helhet. Och det är som det ska vara. Men det gör också att den som vill inspireras till tankar om just ledarskap kan gå vilse i berättelserna.

Inte ens alla medverkande ser det de gör främst som ledarskap, utan vill snarare framhålla andra sidor: "Men detta är inte coachande ledarskap, det är god pedagogik! Jag gillar det jag gör och är stolt över vår pedagogik."

Oavsett viktningen mellan ledarskap och andra aspekter av lärarskapet i berättelserna, finns det all anledning för de medverkandes stolthet. Det är i sanning ett antal fina exempel på god pedagogik som bjuds. De visar dessutom hur nyttigt det kan vara att se på lärarrollen ur olika perspektiv, och att ledarskapsperspektivet är ett av de viktiga.

Här och var märks det att boken i första är skriven för Lunds universitet. Boken avslutas också med ett stycke om hur Lunds universitet ska bli "bättre, och kanske rentav bäst, på att integrera medarbetarskap, ledarskap och lärarskap". Men att bli bäst är kanske inte det intressanta? För studenternas skull bör väl alla universitet och högskolor utvecklas så bra som möjligt. Jag tycker dock inte att vi från andra lärosäten behöver avskräckas av lundaperspektivet. Genom att bjuda på denna rikedom av exempel bidrar Lunds universitet till utveckling även utanför det egna lärosätet. Det tackar vi för!

Maja Elmgren, Universitetslektor
Institutionen för fysikalisk och analytisk kemi, Uppsala universitet
e-post: maja.elmgren@fki.uu.se

